

Türk Eğitim Tarihi Çalıştayları II: Türk millî eğitimine dış etkiler [Çalıştay sonuç raporu]

ALANYAZIN
Eğitim Bilimleri Eleştirel İnceleme Dergisi
CRES JOURNAL Critical Reviews in Educational Sciences

e-ISSN: 2718-0808

Mustafa Gündüz¹ Filiz Meşeci Giorgetti² Vehbi Baysan³

Ayşe Aksu⁴ Eyüp Cücük⁵

Öz: Bu rapor, 26-27 Şubat 2025 tarihlerinde Türk Eğitim Tarihi Platformu öncülüğünde hazırlanan ve Marmara Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen "Türk Eğitim Tarihi Çalıştayları II: Türk Millî Eğitimine Dış Etkiler" başlıklı bilimsel toplantının kapsamını, tartışmalarını ve akademik çıktılarını belgelemeyi amaçlamaktadır. Çalıştay, Türk millî eğitim sisteminin tarihsel gelişim sürecinde karşılaştığı dış etkileri; uluslararası aktörler, yabancı uzmanlar, vakıflar ve kurumsal yapılar üzerinden disiplinler arası bir bakış açısıyla değerlendirmiştir. Etkinlik boyunca sunulan bildiriler hem tarihsel belgeler hem de analitik çerçeveler kullanılarak, eğitim sisteminin yabancı modellerle etkileşim süreçlerini ve bu etkileşimlerin pedagojik, yapısal ve ideolojik yansımalarını incelemiştir. Çalıştayda, Türkiye'ye davet edilen yabancı uzmanlar ve hazırladıkları raporlar, Fulbright Antlaşması sonrası eğitim reformları, misyoner okullarının kurumsal etkileri ve Rockefeller Vakfı gibi uluslararası aktörlerin yükseköğretime etkileri ve katkıları gibi temalar tartışılmıştır. Sonuç olarak çalıştay, Türk eğitim sisteminde dış etkilerin yalnızca bir uyarılma süreci olmadığını; yerel dinamiklerle müzakere edilen, kimi zaman da direnç geliştirilen çok katmanlı bir etkileşim biçimi olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, eğitim tarihçiliğinde disiplinler arası yaklaşımın ve eleştirel metodolojilerin önemini bir kez daha vurgulamıştır. Çalıştay, eğitim tarihi araştırmalarının ulusal ve uluslararası bağlamda güçlendirilmesi için somut öneriler sunarak alana önemli bir katkı sağlamıştır.

Toplantı Özeti
Meeting Summary

Anahtar Kelimeler: Eğitim politikaları, eğitim tarihçiliği, eğitim tarihi, millî eğitim, Türk eğitim tarihi.

History of Turkish Education Workshops II: External influences on Turkish national education [Final report of the workshop]

Abstract: This report aims to document the scope, discussions and academic outputs of the scientific meeting titled "History of Turkish Education Workshops II: External Influences on Turkish National Education" held on February 26-27, 2025 and hosted by Marmara University. The workshop examined the external influences that the Turkish national education system has encountered in the historical development process from an interdisciplinary perspective through international actors, foreign experts, foundations and institutional structures. Drawing on both historical documents and analytical frameworks, the papers presented during the event examined the processes of interaction of the education system with foreign models and the pedagogical, structural and ideological reflections of these interactions. The workshop discussed themes such as foreign experts invited to Turkey and their reports, educational reforms after the Fulbright Treaty, the institutional impact of missionary schools, and the influence and contributions of international actors such as the Rockefeller Foundation on higher education. As a result, the workshop revealed that external influences in the Turkish education system were not merely a process of adaptation, but a multi-layered form of interaction that was that involved negotiation with -and occasional resistance from- local dynamics. It also emphasized once again the importance of an interdisciplinary approach and critical methodologies in educational historiography. The workshop has made a significant contribution to the field by providing concrete suggestions for advancing history of education research in national and international contexts.

Keywords: History of education, history of Turkish education, historiography of education, national education, education policies.

Okul Yöneticileri Derneği

¹ Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, mstgndz@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1706-9920

² Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, filizmeseci@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0820-269X

³ Dr. Öğr. Üyesi, İbn Haldun Üniversitesi, vehbi.baysan@ihu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5043-0760

⁴ Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, ayse_aksu07@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-6088-6980

⁵ Sorumlu Yazar: Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, eyup.cucuk@iuc.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2660-8009

Atıf/Cite: Gündüz, M., Giorgetti, F. M., Baysan, V., Aksu, A. & Cücük, E. (2025). Türk Eğitim Tarihi Çalıştayları II: Türk millî eğitimine dış etkiler [Çalıştay sonuç raporu]. *Alanyazın*, 6(1), 69-77.

Gönderim/Submitted: 30 Nis/Apr 2025 Kabul/Accepted: 12 May/May 2025 Yayın/Published: 25 May/May 2025

Giriş

Eğitim tarihi alanının Türkiye’de kurumsallaşma ihtiyacına cevap verme amacıyla düzenlenen “Türk Eğitim Tarihi Çalıştayları” serisinin ilki, 5-6 Haziran 2024 tarihlerinde İbn Haldun Üniversitesi ev sahipliğinde, tarihî Süleymaniye Salis Medresesinde gerçekleştirilmiştir. Türk Eğitim Tarihi Platformu öncülüğünde gerçekleştirilen bu bilimsel etkinlik, hem eğitim tarihi disiplininin akademik gelişimini desteklemeyi hem de bu alanda çalışan araştırmacılar arasında kalıcı bir iletişim ve iş birliği zemini kurmayı hedeflemiştir. Çalıştayan teması olarak erken Cumhuriyet döneminin belirleyici eğitim politikalarından biri olan “2. Maarif Şûrası ve Ahlâk Eğitimi” başlığı seçilmiş, bu bağlamda şûranın tarihsel, pedagojik ve ideolojik arka planı çok yönlü biçimde ele alınmıştır.

Çalıştayda yapılan müzakerelerde, ahlâk eğitimi politikalarının devrin ideolojisiyle şekillendiği; Osmanlı’da dini temelli bir ahlâk anlayışından Cumhuriyet döneminde laik ve seküler bir yaklaşıma geçildiği vurgulanmıştır. Ayrıca eğitimde modernleşmenin, sekülerleşmenin ve araçsallaşmanın özellikle 1940’lı yıllarda yoğunlaştığı ifade edilmiştir. 2. Maarif Şûrası’nın ahlâk eğitimi üzerinden ideal yurttaş profilini inşa etmeye dönük bir yönelimi olduğu, bu yönelimin devletin eğitim politikaları üzerindeki tahakkümünü artırdığı yönünde görüş birliği oluşmuştur. Ahlâk eğitiminin içeriği, uygulama biçimleri ve temel referansları konusunda dönemin entelektüelleri arasında ciddi görüş ayrılıklarının bulunduğu da yapılan sunumlar ve tartışmalarda belirgin biçimde ortaya çıkmıştır (Gündüz, Meşeci Giorgetti, Baysan, Aksu, Cücük, 2024).

Netice itibarıyla, “Türk Eğitim Tarihi Çalıştayları I” yalnızca tarihsel bir dönemin tartışılmasıyla sınırlı kalmamış, aynı zamanda Türk eğitim tarihçiliğinin kurumsallaşma yönündeki ilk somut adımlarından biri olmuştur. Katılımcılar, çalıştayan periyodik olarak devam ettirilmesi ve bu alanla ilgili akademik yayın, dernek ve organizasyonların hayata geçirilmesi gerektiği konusunda ortak görüş bildirmiştir. Bu çerçevede çalıştay, Türk eğitim tarihi araştırmalarında disiplinler arası iş birliğine dayalı, sistemli ve kurumsal bir akademik gelenek inşa etme yönünde anlamlı bir başlangıç olarak değerlendirilmektedir (Gündüz vd., 2024).

Türk eğitim tarihi, yalnızca bir ulus-devletin kendi kurumlarını inşa etme sürecini değil, aynı zamanda küresel bilgi akışının, ideolojik eğilimlerin ve uluslararası ilişkilerin etkisiyle şekillenen dinamik bir dönüşüm alanını temsil eder. Modernleşme çabaları doğrultusunda Osmanlı’nın son dönemlerinden itibaren Batılılaşma yönünde atılan adımlar, özellikle eğitim alanında belirgin bir biçimde dış etkilerin izlerini taşımaktadır. Bu etkiler, zamanla Cumhuriyet’in kurucu paradigması içinde yeniden yorumlanarak millîleşme ile uluslararasılaşma arasında gidip gelen bir gerilim hattında varlığını sürdürmüştür.

Türkiye’de eğitim sisteminin dış etkilerle etkileşimi, yalnızca bilgi ve kültür transfer süreci değil, aynı zamanda seçici alımlama, uyarlama ve direnç pratiklerini de içermektedir. Özellikle Tanzimat’tan itibaren başlayan reform girişimleriyle birlikte, Batı tipi eğitim kurumları model alınmış, pozitivist pedagojik ilkeler sistemleştirilmeye çalışılmış ve bu süreç Cumhuriyet döneminde çok sayıda batılı uzmanın etkisiyle yeni bir yön kazanmıştır. Batılı uzmanların Türk eğitim sistemine dair raporları, sadece içerik değil, pedagojik ve yöntem bakımından da Türk eğitim sistemine yön vermiş; bu durum Türk eğitim tarihinin dönüm noktalarından biri olarak değerlendirilmiştir (Gündüz, 2020). Ancak meselenin çok daha farklı boyutlarıyla ele alınması zarureti vardır.

Eğitim sisteminde dış etkiler, yalnızca pedagojik yaklaşımlar düzeyinde kalmamış; aynı zamanda sosyolojik ve yapısal reformlarda da belirleyici olmuştur. Bu bağlamda Amerika Birleşik Devletleri ile yapılan Fulbright Antlaşması (1949) ciddi tartışmalardan biri olmuştur. Aynı zamanda Türkiye’de yükseköğretimin yapılanmasında da Amerikan etkisi önemli görülmektedir. Nitekim 1950 sonrası dönemde uygulanan eğitim reformlarının birçok bileşeni, Amerikan danışmanlık raporları temel alınarak oluşturulmuştur. Bu durum, eğitim sistemimizde bir tür ulus-ötesi yönetim mekanizmasının izlerini taşımaktadır.

Çalıştayan konusu olan "dış etkiler", yalnızca Batılı danışmanlarla sınırlı kalmayıp, misyonerlik faaliyetlerinden, uluslararası vakıfların yükseköğretimdeki etkinliğine kadar geniş bir zeminde tartışılmıştır. Özellikle Robert College gibi yabancı eğitim kurumları, yalnızca eğitim vermekle kalmamış; aynı zamanda sosyal ve kültürel düzlemde Batılı değerlerin aktarımında da aracı rol üstlenmiştir (Meşeci Giorgetti, 2024).

Bu bağlamda, "Türk Millî Eğitimine Dış Etkiler" temasıyla düzenlenen ikinci Türk Eğitim Tarihi Çalıştayı, yalnızca geçmişin arşiv-görsel belgeleriyle değil; bugünün pedagojik tartışmalarına ve eğitim politikalarının evrensel boyutuna da ışık tutan bir bilgi üretim ortamı yaratmıştır. Çalıştayda sunulan bildiriler, başta Türk eğitim sistemine yön verdiği iddia edilen John Dewey olmak üzere yabancı uzmanların olası etkilerinden, Amerika Birleşik Devletleri ile yapılan Fulbright Antlaşmasında,

misyonerlik faaliyetlerinin kurumsal yansımalarından Carnegie, Ford ve Rockefeller Vakıfları gibi yapıların yükseköğretimdeki rollerine kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır.

Çalıştayın amacı Türk milli eğitim sistemine sadece dış etkileri teşhir etmek değil; bu etkilerin nasıl bir dönüştürücü güç olarak rol oynadığı ve yine nasıl yerleştiği ya da ne ölçüde dirençle karşılaştığı sorularına da yanıt aramaktır. Eğitim tarihçiliği açısından bu tür tematik buluşmalar, metodolojik çeşitliliği ve disiplinler arası analitik düşünmeyi teşvik eden akademik platformlar olarak değerlendirilmelidir. Katılımcıların farklı disiplinlerden gelmesi, tartışmalara zenginlik ve farklı bakış açıları katmış; tarih, sosyoloji, siyaset bilimi ve eğitim bilimleri arasında güçlü bağların kurulmasına katkı sağlamıştır.

Bu çalıştay, yakın zamanda kurumsal bir kimliğe de bürünmesi beklenen Türk Eğitim Tarihi Platformunun akademik alana sunduğu ikinci önemli katkı olarak değerlendirilebilir. Bu program sayesinde adı geçen platformun ilerleyen yıllarda düzenlenecek benzer toplantılar için yol gösterici bir model olmaya başladığını da göstermektedir. Akademik süreklilik, disiplinler arası iş birliği temelli bir yaklaşımla inşa edilen bu çalıştay süreci, sadece geçmişi değerlendirmek ve hatırlamak değil; aynı zamanda geleceğin eğitim tasarımlarına da ayna tutmayı amaçlamaktadır.

Çalıştayın İlk Günü: Protokol ve Açılış Konuşmaları

Türk Eğitim Tarihi Çalıştayları II, 26 Şubat 2025 tarihinde Marmara Üniversitesi Göztepe Yerleşkesinde, geniş bir katılımı ve kurumsal temsiliyetle başlamıştır. Açılış programı, çalıştayın bilimsel hedeflerini ve tarihsel bağlamını ortaya koyan protokol konuşmaları ile başlamış; ardından akademik niteliği yüksek açılış bildirisiyle sürmüştür.

Protokol konuşmaları çalıştaya ev sahipliği yapan kurum olan Marmara Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mustafa Kurt'un konuşmalarıyla başlamış olup İstanbul İl Milli Eğitim Müdür yardımcısı Gülşen Özer'in konuşmalarıyla devam etmiştir. Prof. Dr. Mustafa Kurt, küreselleşmenin günümüzde hayatın her alanını derinden etkilediğini, eğitim alanının da bu etkileşimden payını aldığını, farklı kültürlerin, farklı eğitim modellerinin ve farklı pedagojik yaklaşımların birbirini etkilemesi, eğitim sistemlerinin sürekli bir değişim ve dönüşüm içinde olmasını beraberinde getirdiğini, tam da bu noktada "Türk Milli Eğitimine Dış Etkiler" konusunun, hem geçmiş hem günümüzdeki eğitim tartışmaları açısından büyük bir önem taşıdığını ifade etmiştir.

Ardından çalıştay düzenleme kurulu adına söz alan ve bu programın düzenlenmesinde en baştan itibaren katkı veren Prof. Dr. Ali Satan (Marmara Üniversitesi) çalıştayın kapsam ve mahiyetini geniş bir çerçevede ele alarak tanıtımını yapmıştır.

Akabinde Türk Eğitim Tarihi Platformu adına söz alan Prof. Dr. Filiz Meşeci Giorgetti (İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa) öncelikle adı geçen platformun tanıtımını yaparak temel amaç ve faaliyetler hakkında bilgi vermiştir. Ardından bu çalıştayda eğitim sistemimizin tarihsel süreçte farklı medeniyetler, düşünce akımları ve sosyopolitik gelişmelerden nasıl etkilendiğinin ele alınacağını belirterek çalıştayın "geçmiş anlamak, bugünü doğru değerlendirmek ve geleceğe yönelik stratejiler geliştirmek için önemli bir fırsat sunduğunu" ilave etmiştir. Türk Eğitim Tarihi Platformunun, alandaki iş birliğini güçlendirmek amacıyla kurulduğunu hatırlatan Meşeci Giorgetti, Platformun, yakın gelecekte "Eğitim Tarihi Derneği" adı altında kurumsal bir kimliğe kavuşarak daha kapsamlı çalışmalar yürütmeyi hedeflediğini vurgulamıştır.

Protokol konuşmacıları arasında yer alan Doç. Dr. Osman Sezgin (Millî Eğitim Eski Bakan Yardımcısı) çalıştayın Türkiye'de eğitim tarihçiliği açısından taşıdığı önemi vurgulayarak, özellikle eğitim alanında millilik sıfatı ve dış etkiler arasındaki ilişkiye, gerilime dikkat çekmiştir. Sezgin, Türkiye'nin kurumsallaşmış eğitim yapısındaki yabancı etkisinin işin uzmanı eğitim tarihçileri tarafından ele alınıp tartışılmasının özgünlüğüne vurgu yapmıştır.

Çalıştay açılış konferansı/açılış konuşması Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Bekir Sıddık Gür tarafından yapılmıştır. "Amerikan Fulbright Antlaşması ve Uluslararası Değerlendirmelerin Türkiye'de Eğitim Politikalarına Etkisi: PISA ve TIMSS" başlıklı bu konuşmada, çalıştayın ana temasına dair hem tarihsel hem de çağdaş bir çerçeve sunulmuştur.

Prof. Dr. Gür, 1949 yılında yürürlüğe giren Fulbright Antlaşması'nın, Türkiye'deki eğitim sisteminin yeniden yapılandırılmasında oynadığı rolü örnekler ve belgeler eşliğinde aktarmış; bu antlaşmanın, danışmanlık ve uzmanlık düzeyinde Türkiye eğitim politikalarına yön verdiğini şeklindeki popüler tartışmalara değinmiştir. Gür, söz konusu antlaşmaya yönelik gerek Türk basınında gerekse eğitim camiasında gerçeğin çok ötesinde bir anlam yüklendiğini, konu hakkında bilip-bilmeden tartışmaların ve spekülasyonların üretildiğini örnekler vererek anlatmıştır. Gür, söz konusu antlaşmanın hangi şartlar altında yapıldığını, taraflara hangi haklar ve sorumluluklar yüklediğini, kimlerin ne tür imkânlarla sahip olduğunu ve olacağını hukuki metinleri dikkate alarak ortaya koymuştur. Burada ortaya çıkan en önemli

sonuç ise, basında ve genel eğitim camiasında dillendirildiğinin aksine, söz konusu antlaşmaya gizemli bir değer atfetmenin anlamının olmadığı, bu antlaşmanın iki devlet arasında çıkarlara dayalı olarak imzalandığını ve her iki ülkenin de çıkarlarının ve tabi ki sorumluluklarının olduğunu ortaya koyması önemli olmuştur. ABD bu antlaşmayı sadece Türkiye ile de yapmış değildir, dünyada elliye yakın ülke ile şartları değişik ama aynı minvalde eğitim ve kültür iş birliği antlaşması yapılmıştır. Gür'ün vurguladığı hususa göre ise, antlaşma, iki devlet arasında eşit şartlarda yapılmış ve her iki devlete de imkânlar sunmaktadır ancak bundan büyük ölçüde Amerikalılar yararlanmaktadır. Türkiye, planlama, uzun erimli düşünme, strateji geliştirememesi vb. sebeplerle aslında elinde bir imkân olarak duran bu antlaşmadan gereği gibi istifade edememiştir. Nitekim Fulbright Antlaşması tarihin garip bir tesadüfı de olarak, bu toplantının yapılmasından bir hafta sonra ABD'nin yeni başkanı Donald Trump tarafından tek taraflı feshedilmiştir.

Toplantının açış konuşmasını yapan Profesör Dr. Gür, konuşmasının ikinci bölümünde ise, günümüzün uluslararası değerlendirme araçları olan PISA ve TIMSS'in, sadece ölçme-değerlendirme araçları olmadığını, aynı zamanda birer politika yönlendirici aygıt olarak kullanıldığını ifade etmiştir. Türkiye'nin bu sınavlar aracılığıyla dış değerlendirme baskısı altında kendi eğitim sistemine dönük hızlı dönüşümler gerçekleştirme eğiliminde olduğuna dikkat çekmiştir. Tıpkı Fulbright antlaşmasında olduğu gibi söz konusu uluslararası değerlendirme kuruluşlarının da Türkiye'nin politikaları ve vizyonu doğrultusunda daha yararlı kullanılabileceğinin dile getirilmesi son derece anlamlı olmuştur.

Profesör Dr. Gür, konuşmasında tarihsel süreklilik bağlamında "Türkiye'de eğitim politikaları dış değerlendirme raporları doğrultusunda mı şekilleniyor? "PISA ve TIMSS gibi değerlendirme sınavları, eğitimde kaliteyi mi yoksa uyum sağlama refleksini mi teşvik ediyor?", "Bu değerlendirme araçlarının Türkiye'nin özgün eğitim ihtiyaçlarına uyarlanabilirliği nedir?" sorularını da gündeme taşımıştır. GÜR'ün sunumu, çalıştayın akademik tonunu belirleyen hem kuramsal hem de politika düzeyinde çok katmanlı bir açılış niteliği taşımıştır. Bu sunum, dış etkilerin sadece geçmişte değil, günümüzde de ne derece belirleyici bir rol oynadığını gözler önüne sermiştir.

Çalıştay Oturumları

Oturum I

Çalıştayın ilk oturumu Prof. Dr. Vahdettin Engin'in moderatörlüğünde gerçekleştirilmiştir. Bu oturumda, eğitim sistemimizin tarihsel gelişiminde dış etkilerin nasıl rol oynadığı, özellikle yöntem, model ve yönelimler bağlamında çok boyutlu bir yaklaşımla tartışılmıştır. Üç bildirinin sunulduğu ve ardından bu bildirilerin yapılan müzakerelerle derinleştirildiği oturumda hem Osmanlı son dönemine hem de Cumhuriyet'in erken yıllarına uzanan etkiler analiz edilmiştir.

Dr. Vehbi Baysan, "Eğitimde Yabancı Etkiler: Yöntemler, Modeller ve Yönelimler" başlıklı sunumunda, 18. ve 19. yüzyıllarda yaşanan bilimsel, teknolojik ve eğitimsel dönüşümlerin Osmanlı ve erken Cumhuriyet eğitim politikaları üzerindeki etkilerini tarihsel bir perspektifle ortaya koymuştur. Özellikle Fransa, Almanya ve İngiltere gibi ülkelerin eğitim sistemlerinden alınan örneklerin, reform süreçlerine nasıl yön verdiği ve bu modellerin Türkiye'de nasıl uyarlanarak uygulandığı detaylı şekilde incelenmiştir. Baysan, Cumhuriyet'in ilanından sonra John Dewey'nin öğrenci merkezli eğitim anlayışının Türk eğitim sistemine entegrasyonu, Fransız merkezîyetçi müfredat anlayışının etkisi, Almanya ve Sovyetlerden ilhamla gelişen mesleki-teknik eğitim politikaları ve İskandinav yetişkin eğitimi örneklerinin okuryazarlık seferberliklerine katkısını çok boyutlu biçimde değerlendirmiştir. Baysan uzman adında çağrılan kişilerin Anglo-Sakson WASP niteliklerine dikkati çekmiştir.

Müzakereci Prof. Dr. Betül Batır, Baysan'ın tarihsel kaynaklara dayalı analizini genişleterek, bu tür model transferlerinin pedagojik sonuçlarına, kültürel farklılıklara ve yerelleştirme süreçlerine dikkat çekmiştir. Eğitim modellerinin yalnızca kurumsal değil, aynı zamanda zihinsel dönüşüm hedeflediğini ve bu yönüyle dış etkilerin pasif değil aktif biçimde içselleştirildiğini vurgulamıştır.

Doç. Dr. Ayşe Aksu, "Amerikan Okulu Mezunu Eğitimciler" başlıklı sunumunda, özellikle 19. yüzyıl sonlarından itibaren Amerikan eğitim kurumlarında yetişmiş Türk aydın ve eğitimcilerin Türkiye'de pedagojik düşünce ve uygulamalara etkilerini tartışmıştır. Aksu'nun sunumu, bireysel biyografiler üzerinden şekillenen bir etki haritası sunmuş; bu kişilerin hem öğretmen yetiştirme süreçlerine hem de eğitim felsefesi tartışmalarına yön verdiği örneklerle aktarılmıştır. Sunumda, bu mezunların eğitim planlamasına katkıları, metodolojik tercihleri ve eğitimin laikleştirilmesi sürecindeki rollerine de değinilmiştir.

Prof. Dr. Arzu Meryem Demirkıran'ın müzakeresi, bu bireylerin yalnızca pedagojik değil, aynı zamanda siyasal ve toplumsal etkilerini de değerlendirmiştir. Demirkıran, eğitimcilerin taşıdığı dünya görüşü ile Türk modernleşme süreci arasındaki ilişkilerin ideolojik boyutunu ön plana çıkarmıştır.

Prof. Dr. Ali Erken, Amerika ve Modern Türkiye'nin Oluşumu başlıklı kitabından hareketle sunduğu "Modern Türkiye'de Yükseköğretim ve Rockefeller Vakfı" başlıklı bildiride, 1930'lardan itibaren Rockefeller Vakfı'nın Türk üniversiteleri üzerindeki etkisini kurumsal belgeler ve arşiv kaynaklarıyla

sunmuştur. Özellikle İstanbul Üniversitesi'nin reform sürecinde, vakfın teknik destek, burs ve uzman istihdamı gibi araçlarla nasıl belirleyici olduğu anlatılmıştır. Erken'in sunumu, yükseköğretimdeki uluslararası fonların sadece akademik değil, ideolojik yönlendirmeler de içerdiğini ve bu bağlamda bilim politikalarının küresel stratejilerle nasıl kesiştiğini tartışmaya açmıştır.

Erken'in sunumuna müzakerecilik yapan Marmara Üniversitesi öğretim üyesi sosyolog Prof. Dr. Alim Arlı, değerlendirmesinde Amerika'daki vakıfların yükseköğretim kurumlarını, üniversiteleri destekleme süreçlerini ve zaman içinde bunun değişimini tartışmıştır. Arlı, II. Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında üniversitelerin fonlanması bilimsel, teknik ve askeri bakımdan beklentilerle desteklendiğini ve burada ilerleyen süreçte dalgalanmaların olduğunu vurgulamıştır. Arlı, Rockefeller Vakfı örneğini, küresel bilgi üretimi ve epistemik sömürgeleştirme bağlamında ele alarak, yerli bilgi üretiminin önünü kesen yapısal sorunlara dikkat çekmiştir.

Oturumun sonunda yapılan soru-cevap bölümünde, katılımcılar model transferinin etik sınırları, eğitimde yerleşme ihtiyacı, küresel kurumların rolü ve eğitim sisteminin bağımsızlığı konularında sorular sormuş, oturum sahipleri de belli ölçülerde, sorulara cevap vermeye ve konuları derinlemesine tartışmaya çalışmıştır.

Oturum II

Çalıştayın ikinci oturumunun moderatörlüğünü Prof. Dr. Ali Satan üstlenmiştir.

Bu oturumdaki ilk sözü alan Prof. Dr. Cemil Öztürk, "John Dewey'in Türk Millî Eğitim Sistemi Üzerine Etkileri" başlıklı sunumunu yapmıştır. Öztürk, 1924 yılında Türkiye'ye gelerek birtakım araştırmalarda bulunan John Dewey'in Türk eğitim sistemine etkilerini yaygın anlatıya uygun şekilde izah etmiştir. Dewey'in Türkiye'nin eğitim reformasyonu için öngördüğü öğretim yöntemleri, aktif yurttaşlık eğitimi ve deneyim temelli öğrenme anlayışının Cumhuriyet dönemi eğitim reformları üzerindeki izlerini ayrıntılı bir şekilde analiz etmiştir. Devrin önemli isimleri tarafından desteklenen Dewey'in raporunun, Maarif Vekâleti tarafından dikkatle uygulanmaya çalışıldığı süreçte öğretmen yetiştirme, mesleki ortaokulların kurulması ve maarif eminlikleri gibi çeşitli alanlarda önemli adımlar atıldığını, programlarda mahalli çevre ve imkânların dikkate alınması ve öğretmen okullarının geliştirilmesi gibi konulara önem verildiği vurgulanmıştır.

Bu konuşmada müzakereci rolünü üstlenen Prof. Dr. Mustafa Gündüz, Dewey'in Türk eğitim sistemine olası etkileri üzerinde durarak, sunucunun aksine Dewey'in etkilerinin abartıldığı ve çok kişi tarafından da Dewey raporunun yeterli değerlendirilmediğini ileri sürmüştür. Gündüz, Türk eğitim tarihinde Dewey ilgisinin ilk ne zaman ve niçin başladığını anlattıktan ve Dewey raporunun hangi hususlara değindiğini kısaca tanıttıktan sonra aslında Dewey'in Türk eğitimine dair orijinal, yeni, farklı bir şey söylemediğini, raporda yer alan tavsiyelerin ve direktiflerin hemen hepsinin zaten Cumhuriyet öncesinde mevcut olduğunu ifade etmiştir. Dewey'in Türkiye'nin eğitim sistemini, yapısını, tecrübesini ve temel eğitim sorunlarını tanımadığını, dolayısıyla da aslında bir anlamda Türkiye'ye bir sömürge ülkesi muamelesiyle davranarak bazı tavsiyelerde bulunduğunu iddia etmiştir. Gündüz, müzakeresinde Türk eğitim bürokratlarının bir yabancıyı davet ederken nasıl bir süreç izlediklerini de örnekler üzerinden anlatmış ve buradaki aksaklıklara dikkati çekmiştir.

Talim ve Terbiye Kurulu eski başkanlarından Dr. Alpaslan Durmuş, "Eğitim Sistemimizde Yabancı Uzman İstihdamının Olumsuz Etki ve Sonuçları" başlıklı sunumunda, 20. yüzyıl boyunca Türkiye'de eğitim sistemine yön vermek üzere istihdam edilen yabancı uzmanların, pedagojik bağlamdan uzak, teknik odaklı yaklaşımlarının sistemde uzun vadeli olumsuz etkiler yarattığını örneklerle ortaya koymuştur. Durmuş, konu hakkında yakınarda tamamladığı doktora tezinde ulaştığı verileri dikkate alarak, eğitim sisteminde davet edilen uzmanların nasıl istihdam edildiklerini, olası etkilerini ve Türk toplumundaki karşılama biçimlerini de tartışma konusu etmiştir.

Dr. Durmuş'un sunumuna müzakerecilik yapan Doç. Dr. Ayşe Aksu konuşmasında, özellikle kültürel uyumsuzlukların eğitim reformlarını zayıflattığı vurgusunu yapmış ve yabancı uzman getirme sürecinin daha derinlikli araştırılması gerektiğine dikkati çekmiştir.

Marmara Üniversitesin öğretim üyelerinden Dr. Öğr. Üyesi Kurtuluş Öztürk, yayımlandığı zaman kamuoyunu ciddi anlamda heyecanlandıran ve hayli ilgi uyandıran "Türkiye Millî Eğitim Komisyonu Raporu" üzerine yaptığı sunumda, 1960 yılında hazırlanan raporun Türk eğitim sisteminde ne ölçüde

dikkate alındığını, hangi kararların uygulamaya geçtiğini ve hangilerinin bürokratik dirençle karşılaştığını irdelemiştir.

Öztürk'ün sunumuna müzakerecilik yapan Dr. Öğr. Üyesi Vehbi Baysan, raporun dönemin siyasi atmosferiyle ilişkisi üzerinde durmuştur

Çalıştayın son oturumunda sunum yapan İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa öğretim üyelerinden Prof. Dr. Filiz Meşeci Giorgetti, "Millî Eğitim Temel Kanunu'nun Hazırlanması" başlıklı sunumunda 1973 yılında yürürlüğe giren 1739 sayılı yasanın hazırlanma sürecinde yaşanan tartışmaları ve etkileşimleri tarihsel belgeler ışığında analiz etmiştir. Kanunun hem iç hukuk hem de uluslararası yaklaşımlar bağlamında şekillendiği; özellikle eğitimin temel amaç ve ilkelerine dair yapılan çerçeve tartışmalarının günümüze ışık tuttuğunu belirtmiştir.

Bu oturumun müzakereciliğini yapan Dr. Öğr. Üyesi Eyüp Cücük'ün değerlendirmesinde bu sürecin dönemin siyasi, ekonomik ve sosyal konjonktürünün etkisiyle bağlantısı vurgulanmıştır.

Sonuç

Türk Eğitim Tarihi Platformu ve Marmara üniversitesi Tarih Bölümünün iş birliğiyle yapılan, "Türk Eğitimine Dış Etkiler" temalı çalıştay birçok bakımdan dikkat çekici olmuş, basında da haber olarak yer almıştır (Engin, 2025). Her şeyden önce çalıştayın ele aldığı ve tartıştığı konu, Türkiye'de bugüne kadar derinlemesine ele alınmış bir mevzu değildir. Bu konu, çok farklı yönleriyle akademik olarak araştırılmalı ve Türkiye'nin eğitim politikalarının belirlenmesinde söz konusu etkiler dikkate alınmalıdır. Çalıştay, eğitim dünyasında ve basında, kamuoyunda çokça dillendirilen, efsaneleştirilen ve içi boş bir spekülasyon olarak sürekli tekrarlanan konuları açıklığa kavuşturmuş, ayrıca dile getirilmeyen ama eğitim sitemini derinden etkileyen bazı hususları gün yüzüne çıkarmıştır. Eğitim sisteminin mevcut sorunlarının anlaşılmasında, tarihi dinamiklerin, birikimlerin iyi anlaşılmasının son derece önemli olduğu bir kere daha vurgulanmıştır. Bugünün eğitim sorunlarının aslında çok geriye giden tarihi ve sosyolojik temellerinin olduğu, bunlara eğilmeden mevcut meseleleri değil çözmek, anlamının bile mümkün olmadığı görülmüştür. Bu sebeple, eğitimin tarihi, sosyal ve felsefi temellerinin bugüne ve geleceğe ışık tutan bir misyonunun olduğu bir günlük bu toplantıda bir kere daha görülmüştür.

Eğitimin tarihi, sosyal ve felsefi temelleri bilim dalının, sosyal bilimlerin çok farklı alanlarıyla rahatlıkla iş birliği yapabilecek bir kapasiteye, donanım ve imkâna sahip olduğu görüldüğü gibi, bunun hem büyük bir avantaj ama bu sahada çalışmak isteyenler için de bir zorluk olduğu ortaya çıkmıştır. Çalıştayda, tarihçilerden, sosyologlara, ilahiyatçılardan antropologlara, eğitim yönetimi alanındaki araştırmacılardan, eğitim programları ve öğretim alanındaki araştırmacılara ve siyaset bilimcilere varıncaya kadar hem katılım hem de katkı söz konusu olmuştur. Türkiye'de 1964'te eğitim fakülteleri kurulurken, eğitimin tarihi, sosyal, kültürel ve felsefi temelleri alanında çalışmalar yapmak ve eğitim politikalarına bu araştırmaların bulguları ışığında perspektif vermek amaç olarak belirlenmişti. Bu çalıştay, söz konusu vizyonun gerçekleştirilebileceğine dair bir ümit olduğunu somut olarak göstermiştir.

Türk Eğitim Tarihi Çalıştayları, Türk eğitim tarihi alanı için özgün bir konumda yer almakta ve özellikle de eğitim bilimleri alanındaki benzer etkinliklerden yöntem, yaklaşım ve konu kapsamı açısından ayrılmaktadır. Türkiye'deki eğitim bilimleri alanıyla ilgili birçok bilimsel toplantı ağırlıklı olarak güncel pedagojik sorunlara, nicel verilere ve uygulama odaklı yaklaşımlara yönelirken, bu çalıştaylar tarihsel bilgi-belgeler, kökenler ve eleştirel metodolojiler aracılığıyla eğitim sistemini şekillendiren olay ve olguları uzun erimli bir tarihsel perspektifle incelemiştir. Nitekim ikinci olarak düzenlenen bu çalıştayda olduğu gibi Türk millî eğitiminin yabancı modeller, uluslararası kuruluşlar ve farklı ideolojik etkileşimlerle kurduğu ilişkileri hem yerel aktörler hem de küresel bağlam içinde değerlendirmesi, onu yalnızca eğitim tarihçiliğine değil, eğitim bilimlerinin genel teorik zeminine de katkı sağlayan disiplinler arası bir örnek haline getirmiştir. Böylece Türk Eğitim Tarihi Çalıştaylarının, Türkiye'deki bilimsel toplantı pratiğinde tarihsel ve eleştirel bakış açısının derinleştirilmesine yönelik önemli bir açılım sunmakta olduğu öne sürülebilir.

Türk millî eğitimi, tarihi, içtimai, iktisadi, dinî ve kültürel bakımdan ciddi, kapsamlı ve derinlikli sorunlara sahiptir. Bu sorunların teşhis edilebilmesi için böylesi dar kapsamlı ama ele aldığı meseleyi derinlemesine tartışan çalıştaylara ihtiyaç olduğu ortaya çıkmıştır. Çalıştay bildirilerinin kapsamlı metinler haline getirilerek yayımlanma iradesi ve isteği de önemli bir beklenti olarak ortaya çıkmış ve bu konuda hazırlıklar yapılmıştır. Türk Eğitim Tarihi Platformunun ikinci etkinliği olan "Türk Millî Eğitimine Dış Etkiler" konulu çalıştayın çıktılarının bir araya getirilerek yakın zamanda editöryal bir kitap olarak yayımlanması planlanmaktadır.

Etik Onay

Bu çalışma, bilimsel bir toplantı etkinliğinin ardından sunulan bir tür tanıtım yazısı ve rapor mahiyeti taşıdığından ötürü etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Bu çalışmaya her araştırmacı eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Çalıştayan düzenleyicisi olan Türk Eğitim Tarihi Platformu; çalıştaya ev sahipliği yapan Marmara Üniversitesine, paydaş olarak desteklerini sunan T.C. Millî Eğitim Bakanlığı İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğüne ve çalıştaya katılarakengin bilgi ve deneyimlerini paylaşan tüm katılımcılara teşekkürlerini sunar.

Çatışma Beyanı

Bu çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yapay Zekâ Kullanım Beyanı

Bu çalışmanın Türkçe imla ve dil bilgisi kurallarına uygunluğunun denetlenmesi ve varsa buna dair sorunların tespit edilmesi için üretken yapay zeka (ChatGPT) kullanılmıştır.

Kaynakça

- Cücük, E. & Doğan, A. (2018). Türkiye’de “eğitim tarihi” alanında hazırlanmış doktora tezlerinin incelenmesi. *Tarih’in Peşinde*, 10(20), 139-176.
- Gündüz, M. (2019). *Eğitim tarihinin peşinde - Türkiye’de eğitim tarihçiliği ve güncel tetkikler*. Nobel.
- Gündüz, M. (2025). *Eğitim, tarih ve modern paradigma: Türkiye’de eğitim tarihi yazıcılığı*. İdeal Kültür Akademisi.
- Gündüz, M., Giorgetti, F. M., Baysan, V., Aksu, A., & Cücük, E. (2024). Türk eğitim tarihi çalıştayları I: 2. Maarif Şurası ve ahlâk eğitimi [Çalıştay sonuç raporu]. *Alanyazın*, 5(2), 235-244.
- Meşeci Giorgetti, F. (2021). Ulusal ve uluslararası bağlamda eğitim tarihi: Dernekler, konferanslar ve dergiler. 7. *Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu Bildiri Tam Metinleri*. 17-19 Eylül 2021, Tokat-Türkiye.
- Engin, S. (2025, 27 Şubat). Milli eğitime dış etkiler çalıştayda tartışılıyor. *Yeni Şafak*. <https://www.yenisafak.com/gundem/milli-egitime-dis-etkiler-calistayda-tartisiliyor-4679877>

EKLER

Ek-1. Çalıştay Kurulları

Çalıştay Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Ali SATAN, Prof. Dr. Mustafa GÜNDÜZ, Prof. Dr. Filiz MEŞECİ GIORGETTI, Doç.
Dr. Ayşe AKSU, Dr. Öğr. Üyesi Vehbi BAYSAN, Dr. Öğr. Üyesi Eyüp CÜCÜK

ÇALIŞTAY BİLİM KURULU

Ali ERKEN, Ali SATAN, Alim ARLI, Alpaslan DURMUŞ, Arzu Meryem DEMİRKIRAN, Ayşe
AKSU, Betül BATIR, Cemil ÖZTÜRK, Eyüp CÜCÜK, Filiz MEŞECİ-GIORGETTI, Kurtuluş
ÖZTÜRK, Mustafa GÜNDÜZ, Vahdettin ENGİN, Vehbi BAYSAN, Yasemin TÜMER-ERDEM,

Sekretarya

Arş. Gör. Dr. Selim HÜSEM

Katılımcılar

AKSU, Ayşe (Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
ARLI, Alim (Doç. Dr., Marmara Üniversitesi)
BATIR, Betül (Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa)
BAYSAN, Vehbi (Dr. Öğr. Üyesi, İbn Haldun Üniversitesi)
CANLI, Mustafa (Doktora öğrencisi, Eyüpsultan Belediyesi)
CÜCÜK, Eyüp (Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa)
DEMİRKIRAN, Arzu Meryem (Prof. Dr., Marmara Üniversitesi)
DURMUŞ, Alpaslan (Dr., Marmara Üniversitesi)
ENGİN, Vahdettin (Prof. Dr., Marmara Üniversitesi)
ERKEN, Ali (Doç. Dr., Marmara Üniversitesi)
GÜNDÜZ, Mustafa (Prof. Dr., Yıldız Teknik İstanbul Üniversitesi)
GÜR, Bekir Sıddık (Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi)
GÜRSOY, Özlem (Dr., MEB, Maçka Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi)
HÜSEM, Selim (Dr., Marmara Üniversitesi)
MEŞECİ GIORGETTI, Filiz (Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa)
ÖZTÜRK, Cemil (Prof. Dr., Marmara Üniversitesi)
ÖZTÜRK, Kurtuluş (Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi)
SATAN, Ali (Prof. Dr., Marmara Üniversitesi)
SEZGİN, Osman (Doç. Dr., Marmara Üniversitesi)
TOMBAK İLHAN, Büşra (Dr. Öğr. Üyesi Yıldız Teknik Üniversitesi),
TÜMER ERDEM, Yasemin (Prof. Dr., Marmara Üniversitesi)

Ek-2. Çalıştay Afış

TÜRK EĞİTİM TARİHİ ÇALIŞTAYLARI II
HISTORY OF TURKISH EDUCATION WORKSHOPS II

Türk Millî Eğitime Dış Etkiler
Foreign Influence in Turkish National Education

26-27 Şubat 2025 / February 26-27, 2025

Marmara Üniversitesi Göztepe Yerleşkesi, İstanbul-Türkiye
Marmara University Göztepe Campus, Istanbul-Türkiye

İSTANBUL
İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

İnsan ve Toplum
Bilimleri Fakültesi

Türk Eğitim Tarihi Platformu

